

Az erdélyi magyar gazdasági és hitelszervek egységes irányítása.

Előadó: **Vargha László**, szövetkezeti igazgató, Nagyvárad.

Az a nagyjelentőségű kérdés, amivel ma e rövid előadás keretében kívánok foglalkozni, nem ismeretlen előttünk.

Ha figyelemmel kísérjük pártunk eddigi országos összejöveteleinek anyagát, ezek egyik legsúlyosabban vitatott problémája – a kisebbségi sérelmeken kívül – mindig az életünkre szinte döntő befolyást gyakorló gazdasági kérdések voltak. A múltban is gazdasági bajainkra igyekeztünk orvoslást találni az ilyen nagygyűlések alkalmával s ha a józan ész kritikája mindannyiszor erőteljes mértékben jutott kifejezésre, azok az elhangzott kritikák tesznek ma is bizonyosságot amellet, hogy panaszaink jogosak, aggályaink indokoltak, előrelátásaink tiszták és elgondolásaink helyesek voltak. Pártunk országos összejöveteleiről eddig megjelent kötetek a mi kisebbségi életünk tragédiájának történetét örökítették meg, És ha azt vizsgáljuk, hogy az eddig bennünket ért gazdasági sérelmeinkre kaptunk-e orvoslást, kívánságaink meghallgatásra találtak-e, vagy azokból beteljesült-e valami, csak a ridegség rövid szavával válaszolhatunk, hogy *nem!* Pedig, hogy sérelmeinknek és kívánságainknak orvoslását, illetve teljesítését jogunk volt kérni az államhatalomtól, az nem vitatható! Minthogy pedig, különösen a legutóbbi országos összejöveteleink óta eltelt idő, még nagyobb megpróbáltatásnak, anyagi leromlásnak, nélkülözésnek és szenvedésnek tett ki bennünket, érthető, ha mai összejövetelünk legjelentősebb kérdéseként ismét *gazdasági bajaink megvitatása* nyomul előtérbe.

Ma világszerte gazdaságpolitikai kérdések foglalkoztatják első sorban az államok vezető tényezőit, mert a világ-gazdasági betegségek lenyűgöző hatást gyakorolnak a más-

kor oly nagyon fontos világpolitikai kérdésekre is, mégis bennünket, itt élő magyarokat, az általános világgazdasági bajokon kívül igen súlyos speciális bajok is sújtanak.

Úgy gondolom, nem egészen érdektelen, ha kíváncsan rámutatok azokra a körülményekre, amelyek közrejátszottak a mi szerencsétlen sorsunk ilyenén alakulásában.

Ha visszatekintünk a háború előtti időkre és figyelemmel kísérjük a Magyarország területén élt nemzetiségek pénzügyi, gazdasági és kulturális intézményeinek akkori fejlődését, azt hiszem maguk az érdekelt nemzetiségi csoportok is megállapíthatják, hogy azok szabad fejlődésének semmi akadálya nem volt. Nem volt nemzetiségi osztály-rendszer, nem volt gazdasági megkötöttség, de igenis volt gazdasági fejlődés és szabadság, amelyeknek előnyeit tetszés szerint élvezhette mindenki. A nemzetiségek úgy építhették ki gazdasági és kulturális intézményeiket, ahogyan ők azokat szükségesnek tartották.

Ilyen előzmények után érthető, ha fájóan érintettek bennünket azok az intézkedések, amelyek az impérium-változás idejében a román kormány részéről foganosítottak. Az események gyorsan követték egymást, gondolkodásra nem volt idő. Csakis ennek tudható be, hogy az akkori kormányintézkedéseket nagyon sokan tévesen értelmezték. Sokkal többet olvastak ki a rendelkezésekből, mint amennyit azok elérni szándékoztak. Ilyen téves értelmezés volt a nacionalizálás kérdése is. Pénzügyi és gazdasági intézményeink egész sorozata adta fel önállóságát, s az érdekeltek tették ezt abban a reményben, hogy így talán sikerül erősebb fejlődési folyamatot biztosítani az érdekelt intézmények részére. Nem így történt. Az önállóság feladatott, a román, illetve idegen tőkeérdekeltség befolyása megnagyobbodott, de több évtizedes magyar intézményeink nagy része faji és működési karaktert már az első években elvesztette. Nagy munka lenne ma felbecsülni azokat az értékeket, amelyek ez által az erdélyi magyarság kezeiből átcsúsztak a románság kezeibe. Elszomorító tudat, hogy éppen a magyarországi pénzügyi és iparvállalati érdekeltségek szüntek meg elsősorban magyar kisebbségi érdekeket szolgálni. Ez által a gyümölcsözésre és termelésre hivatott magyar kisebbségi tőke-felesleg szinte

önkéntelenül bekapcsolódott a heterogén összetételű és tőlünk távolálló tőke-érdekeltségekbe.

E súlyos taktikai hibával párhuzamosan nehezedett reánk régi, több évtizedes összeköttetéseinknek gyors megszakítása is. Közismert volt Magyarország rendkívül nagy tőke-érdekeltsége az erdélyi magyar pénzüzeteknél és iparvállalatoknál. Ahelyett, hogy ezek a több évtizedes magyarországi tőke-érdekeltségek megvárták volna az idők kialakulását, teljesen magunkra hagytak, minden támogatást megtagadtak tőlünk, sőt igyekeztek a fennállott összekötő kapcsolatokat az impérium-változás első perceiben megszakítani. Az összekötő kapcsok nemcsak megszakadtak, hanem azonnal össze is törtek. A magyarországi tőke-érdekeltségek nem törődtek a faji kapcsolat fenntartásával, csak a saját érdekeiket tartották szem előtt, mint ahogy azt ma is teszik, s így bennünket befejezett tények elé állítottak. A tőke-érdekeltség állandó kivonása csak növelte gazdasági hálózatunk bizonytalan helyzetét és csakis így történhetett meg, hogy *az addig magyar vállalatok úgyszólván minden ellenszolgáltatás nélkül jutottak román érdekeltségek hálóiába*. Így kerültünk két malomkö közé, s így örlődtek fel gazdasági erőforrásaink. Pedig Erdély magyarsága nem érdemelte meg azt, hogy nehéz helyzetét a magyarországi közvélemény ilyen mostohán bírálja el.

De magunk is helytelen utakon haladtunk! Elveszítettük önállóságunkat, nem alakult ki egységes rendszer, amit követnünk kellett volna. Nem szervezkedtünk már a kezdetben, nem törekedtünk kitartással arra, hogy az államhatalom tényezői ismerjek fel Erdély fejlettebb kulturális és gazdasági helyzetét, amivel mi már abban az időben is rendelkezünk. Nem ismertük saját anyagi erőnket, nem vettük észre, hogy az erdélyi magyar pénzüzeti hálózat és a hozzája tartozó különböző iparvállalati érdekeltség, a nagy áldozatok árán kiépített hitel-, termelő- és fogyasztási-szövetkezeti hálózat, melyek mind kifejezetten elsőrendű magyar kisebbségi érdekeltségeket szolgáltak, mennyire alkalmasak az erdélyi magyarság anyagi megerősítésére. A pillanatnyi előnyöket sokan többre becsülték a meglevő és maradandó értékeknél.

Ha azok, akik saját rosszul megítélt érdekeiktől vezetve, igyekeztek kikapcsolódni a magyar sorsközösségből, ehelyett inkább intézményeink megtartására és megerősítésére törekedtek volna, akkor Erdély magyarsága ma nem állana teljesen elvérezve a gazdasági élet küzdőterén.

És most itt állunk összetörten, leszegényedve, hitben és bizalomban megrendülve. De bármennyire is összetört benünket a sors, hitünket és bizalmunkat elveszteni nem szabad. Követendő például szolgálhat a multból az erdélyi románság önbizalma. Csakis a határtalan bizalom és összetartás tudta életrehívni az impérium-változás előtti magyar államkeretbe is azokat a román kulturális és gazdasági intézményeket, amelyeket Goldis Vazul 1912-ben a „Nemzetiségi kérdésről” írott értekezésében oly büszkén és megelégedetten felsorolt. Goldis Vajzul, e magyar nyelven megjelent munkájában többek között a következőket írja a románság gazdasági és kulturális fejlődéséről: „A nem magyar nemzetiségek egyházai -is majdnem minden községben iskolákat állítottak fel. A románoknak például ma már van 7 püspökségük, ezek között 2 érsek s körülbelül 3.000 lelkészük, 5 papnöveldéjük, 6 tanítóképezdékük, 4 főgimnáziumuk, 1 algimnáziumuk, 1 alreál iskolájuk, 1 felső kereskedelmi iskolájuk, 9 fiúinternátusuk, 5 felsőleányiskolájuk, kb. 3000 népiskolájuk, legalább ugyanannyi tanítóval, irodalmi és közművelődési egyleteik, színház-alakításra társaságuk, amelyeknek vagyona közel 1 millió korona, 146 dal, zene és olvasóegyletük, a budapesti és kolozsvári egyetemeken nyelv- és irodalmi tanszékük, 25 nőegyletük, 49 lapjuk, 200-nál több pénzintézetük, több mint 20 millió korona részvénytőkével, legalább 700 tisztviselővel, 17 kereskedő- és iparosegyletük, 27 temetkezési egyletük, s legalább 1 millió katasztrális hold föld a birtokukban. És körülbelül ugyanígy fejlődtek a többi nemzetiségek is.”

Mindezt Goldis Vazul állapította meg. Ha több gazdasági és kulturális intézményük nem volt, annak oka bizonyára abban keresendő, hogy több intézmény létesítését nem tartották szükségesnek a természetes fejlődés rendjén. Anyagi erők hiányán nem mulhatott, mert ugyanazok az anyagi források állottak szinte korlátlanul rendelkezésükre, amivel annak idején a magyar intézmények is birtak.

Mint láthatjuk az erdélyi románság figyelme mindenre kiterjedt. Nem hiába jelentette ki egy alkalommal Lázár Aurel a bukaresti parlamentben a következőket: „Uraim, mi kettős életet éltünk, egyet, mint a román nép fiai, másikat, mint a magyar állam polgárai”. Ebbe a mondatba sűrítette össze az erdélyi románság önigazoló magatartását az akkori államkeretben. És hogy mennyire eredményes és belterjes volt a románság nemzetiségi élete abban az időben, az ma már valamennyiünk előtt közismert.

És most, mielőtt tovább haladnánk a magyar kisebbségi sors útvesztőjén, álljunk meg és gondolkozzunk azon, mit tehetünk jelenlegi, rendkívül súlyos helyzetünkben. Mely utak vezetnek ki bennünket ebből a lehetetlen helyzetből és bizonytalanságból? Le tudjuk-e vonni a multból a tanulságot? Meg tudjuk-e találni azokat az elsőrendű eszközöket, amelyeknek segítségével szétforgácsoltan fekvő hatalmas erőforrásainkat összpontosíthatjuk? Felismerjük-e a bennük rejlő hatalmas erőt, meg tudjuk-e valósítani a nagy gazdasági egységet? Átérezzük-e annak jelentőségét, hogy mit jelent részünkre az, ha a magyar kisebbségi tőkét első sorban a kisebbségi érdekek szolgálatába állítjuk? *S végül, tudunk-e már egyszer öntudatos gazdasági-politikát folytatni?* Ezekre a kérdésekre kell ma határozott választ adni. Azt hiszem, válaszunk nem lehet más, mint határozott igen!

Tehát hozzá kell kezdenünk késedelem nélkül a legerőteljesebb gazdasági szervezkedéshez. Meg kell teremtenünk a magyar gazdasági egységet. E nagy munka szolgálatába kell állítanunk a magyar társadalom minden rétegét, úgy falvakban, mint városokban. Meg kell értetnünk minden magyar emberrel, hogy itt élet-halál harcról van szó, s épen ezért kötelessége mindenkinek, aki magyarnak vallja magát, újult erővel kivenni részét a támogatásból és az újjáépítés nehéz munkájából. Össze kell gyűjtenünk parlagon heverő erőforrásainkat, fel kell ismernünk intézményeink jelentőségét, új életet kell adnunk magyar pénzintézeteinknek, hitel-szövetkezeteinknek, fogyasztási-, termelő- és értékesítő-szövetkezeteinknek és a magyarság összes, még fel nem sorolt érdekképviselői szerveinek. *Akik bennünket munkánkban*

nem támogatnak, azoknak magatartása azonos a magyar kisebbségi érdekek elárulásával.

Ha az erdélyi magyarság nagy tömege kiveszi részét a gazdasági ujjászületés nagy munkájából, akkor megerősödött intézményeink életet adó, elhelyezkedést nyújtó lehetőségek tárházai lesznek, melyekben a magyar társadalom minden rétege munkahelyre találhat. *Több évszázados magyar kulturánk elegendő biztosítékot nyújt nekünk arra, hogy ebben a sorsüldözött helyzetben is megtaláljuk és felismerjük önmagunkat!* Az időközben felnőtt magyar ifjú nemzedék jogosan kér munkát, jogosan támaszthat olyan igényeket és követeléseket, amelyek egy komoly életnek volnának kiinduló pontjai, de ezeket az igényeket és követeléseket csak akkor teljesíthetjük, ha az erdélyi magyarság minden rétege elsőrendű kötelességének tartja saját pénzügyi és gazdasági intézményeinek támogatását.

Le kell számolnunk azzal a gondolattal, hogy mi, a mindenkori kormánytól bármilyen csekély támogatásban is részesülünk. A kormány elnyomó, beolvasztó és elszegényítő politikájával szemben egyedüli védelmi fegyverünk *csakis a faji öntudat, az összetartás és az egymást-támogatás gondolata lehet.*

Fel kell ismét figyelniünk Goldis Vazulnak az 1912-ik évben történt megállapítására, amikor a román nemzetiségi kérdésről folytatólag így ír: *„Ha a magyar nemzeti állameszme azt jelentené, hogy az ország nem magyar nemzetiségeit meg kell akadályozni anyagi megerősödésükben, nemzeti kulturájukban, akkor ez nemcsak pogány igazságtalanság, de céltalan haszontalanság lenne, amely megtöri az emberi haladás örök törvényein”.* Már akkor is igaza volt Goldisnak! Mennyivel helytállóbb e megállapítás ma, csaknem egy negyedszázad elteltével. *Ha a román nemzeti állameszme azt jelenti, hogy bennünket meg kell fosztani anyagi erőforrásainktól és nemzeti kulturánktól, akkor ma, egy még nagyobb pogány igazságtalanság történik velünk, hiszen csaknem egy negyedszázados világfejlődés után akarnak bennünket gyarmati sorsba sülyeszteni.*

Tudomására kell adnunk egyszer már úgy az államhatalom minden tényezőjének, mint az egész kulturvilágnak.

hogy akkor, amikor csaknem kétmilliónyi kulturában fejlett magyar tömeget a jelenlegi államkeretbe bekebelezett, ezzel a ténykedésével vállalta azt a kötelezettséget is, hogy az itt élő magyarságnak szabadságot, kulturát, gazdasági fejlődést és életlehetőséget is biztosít. Ez természetes folyamánya lett volna a bekövetkezett történelmi átalakulásnak. Az államhatalomnak pedig csak akkor lehet erkölcsileg is kevésbé vitatható jogcime a hozzánk való törhetetlen ragaszkodáshoz, – amit annyira szeret és igyekszik kihangsúlyozni az egész világ előtt –, ha nem vonja meg tőlünk és nem semmisíti meg azokat az életlehetőségi eszközöket, amelyek bennünket jogosan megilletnek gazdasági, pénzügyi és kulturális fejlődésünk szempontjából.

És most kérdeznem kell, hogy az elmúlt 15 év nyújtott-e nekünk szabadságot, kulturát, gazdasági fejlődést és életlehetőséget? Nem! Mindezekről megfosztattunk.

Pénzügyi és gazdasági vérvesztéseink rendkívül súlyosak. Földjeinket elvették, intézményeinket tönkre tették, a magyar tisztviselők ezreit hivatalaikból elbocsátották, a magyar gazda- és iparostársadalmat elszegényítették, a magyar munkásosztály kezéből a szerszámot kivették. Folytatható ez így tovább? Ezek azok az okok, amiért nem maradhatunk tovább bizonytalanságban. Országos Magyar Pártunk elnöksége, de megmaradt intézményeink vezető férfiai is tisztában vannak a helyzet komolyságával. Elérkezett az ideje annak, hogy számba vegyük földig sujtott intézményeinket és határozzunk azoknak mikénti megtartásáról, ujjáélesztéséről és megerősítéséről. Félre kell dobnunk az eddigi megalukuvó és elszintelenítő jelszavakat és keresnünk kell azokat az eszközöket, amelyeknek segítségével mielőbb eljutunk az erdélyi magyarság gazdasági ujjászületéséhez és egységes irányításához.

Pártunk évtizedes multja és politikai téren kifejtett működése, de eddigi kisebbségi életünk is azt érezteti velünk, hogy az országos politikai szervezkedéssel párhuzamosan *gyökeresen végre kell hajtanunk országosan gazdasági szervezkedésünket is*. E cél elérése érdekében meg kell alakítanunk az erdélyi magyarság *Országos Gazdasági Tanácsát*, az Országos Magyar Párt keretén belül. Az Országos

Magyar Gazdasági Tanácsban képviselést kell kapnia a magyarság összes gazdasági szerveinek. Az ily módon megalkotott Gazdasági Tanács dolgozzon ki munkatervet és gondoskodjék annak érélyes végrehajtásáról. Munkatervét akként alkossa meg, hogy az a magyarság gazdasági és pénzügyi érdekeinek megvédésére és fejlesztésére szolgáljon. A Gazdasági Tanács intézkedései magyar intézményeinkre nézve legyenek *kötelező* jellegűek, s ha az egyetemes érdek úgy kívánja, hajtson végre szelekciót is. Azok az intézmények, amelyek a Gazdasági Tanács útásításait nem követik, az erdélyi magyar társadalom egyeteméből kikapcsolandók. *Lássunk tisztán, kik támogatják a magyarság érdekeit, kikre számíthatunk!* Az Országos Magyar Párt politikai megmozdulásaiban helyezzen különös súlyt a gazdasági kérdésekre és ezekben a kérdésekben a Gazdasági Tanáccsal járjon el egyöntetűen. Az irányítás és a folyó ügyek intézése céljából állandó iroda tartassék fenn.

Ezt a megoldást találom jelenlegi helyzetünkben legalkalmasabbnak arra, hogy gazdasági és hitelszerveinket egységesen irányíthassuk s azokat lehetőleg teljes egészükben az erdélyi magyarság érdekeinek szolgálatába állíthassuk. Úgy érzem, hogy ez az elhatározás, – mely jelentőségében mindenkit érint, aki magyarnak vallja magát, – vezet bennünket legközelebb kifejeződött, öntudatos, magyar kisebbségi gazdaság-politika műveléséhez, amelynek folyamánként, – ha mindjárt nagy lecke-díj árán is – helyrehozzhatjuk eddigi téves gazdaság-politikai hibáinkat, amihez nagymértékben hozzájárult a mi becsületes hiszékenységünk is.

A következő *határozati javaslatot* terjesztem elő, elfogadás végett:

1. Az elmúlt 15 esztendő tapasztalataiból megállapítandó, hogy a jövőben magyar kisebbségi társadalmunk csakis úgy tudja helyét megállani, ha megmaradt gazdasági és pénzügyi intézményeit egységes irányítás mellett újjászervezi.

2. E cél elérése érdekében megalakítandó az erdélyi magyarság Gazdasági Tanácsa aként, hogy abban az erdélyi

magyar gazdasági érdekképviselői szervezetek megfelelően képviselve legyenek. A Gazdasági Tanács megalakulásával egyidejűleg kidolgozza munkatervét a magyarság gazdasági érdekeinek figyelembevételével. A Gazdasági Tanács megalakítására az Országos Magyar Párt intézőbizottságát kéri fel.

3. Az Országos Magyar Párt a Gazdasági Tanács jelentőségére és működésére az erdélyi magyarság figyelmét nyomatékosan felhívja és terveinek megvalósítása érdekében mindenkor kész munkába állani.

4. A Gazdasági Tanács kizárólag magyar kisebbségi gazdasági érdekeket képvisel és szolgál s érdekei az Országos Magyar Párttal mindenben összhangban állanak.

5. A Gazdasági Tanács határozatait és útmutatásait az Országos Magyar Párt illetékes szervei útján hajtja végre és a végrehajtás eredményéről az intézőbizottságnak a Gazdasági Tanács tartozik jelentést tenni.